

Vývoj věkové struktury podle pětiletých věkových skupin

Věková struktura obyvatelstva bývá obvykle tříděna podle pětiletých věkových skupin. Malé věkové rozpětí v těchto věkových skupinách soustřeďuje do skupin obyvatele přibližně stejného věku a tedy i stejných biologických generací.

Tab.15 Struktura obyvatelstva ČR podle pětiletých věkových skupin z výsledků sčítání lidu v letech 1950 - 2001

Věková skupina	Počet obyvatel (obě pohlaví, v tis.)					
	1950	1961	1970	1980	1991	2001
0-4	878,2	698,9	688,7	865,7	642,9	444,6
5-9	709,6	835,6	694,3	860,0	679,3	562,5
10-14	550,5	894,0	698,7	686,3	842,2	647,8
15-19	627,3	739,3	830,8	687,8	870,4	683,5
20-24	704,4	581,5	877,4	698,2	685,5	843,7
25-29	740,9	602,4	714,6	828,2	688,1	865,0
30-34	423,7	670,3	563,2	861,7	679,5	687,7
35-39	728,7	719,4	589,9	698,4	805,6	689,0
40-44	725,9	450,8	647,0	548,4	843,9	676,2
45-49	675,8	641,4	688,8	570,6	683,8	790,1
50-54	567,5	696,1	411,2	613,0	526,4	812,9
55-59	445,9	616,5	603,2	629,7	518,8	639,8
60-64	371,2	506,1	604,6	356,2	534,5	473,2
65-69	269,0	369,3	487,2	488,7	505,6	434,6
70-74	216,9	258,4	349,5	421,4	266,1	406,1
75-79	135,0	166,6	205,8	269,7	272,9	324,3
80-84	62,9	82,2	100,8	135,5	175,0	132,8
85+	24,5	35,0	46,8	57,7	72,3	106,0
Nezjištěno	6,5	7,2	5,3	14,6	1,4	3,5
Celkem	8 896,1	9 571,5	9 807,7	10 291,9	10 302,2	10230,1

Tab.16 Struktura obyvatelstva ČR podle pětiletých věkových skupin z výsledků sčítání lidu v letech 1950 - 2001

Věková skupina	Podíl obyvatel (obě pohlaví, %)					
	1950	1961	1970	1980	1991	2001
0-4	9,9	7,3	7,0	8,4	6,2	4,3
5-9	8,0	8,7	7,1	8,4	6,6	5,5
10-14	6,2	9,3	7,1	6,7	8,2	6,3
15-19	7,1	7,7	8,5	6,7	8,4	6,7
20-24	7,9	6,1	9,0	6,8	6,7	8,2
25-29	8,3	6,3	7,3	8,1	6,7	8,5
30-34	4,8	7,0	5,7	8,4	6,6	6,7
35-39	8,2	7,5	6,0	6,8	7,8	6,7
40-44	8,2	4,7	6,6	5,3	8,2	6,6
45-49	7,6	6,7	7,0	5,6	6,6	7,7
50-54	6,4	7,3	4,2	6,0	5,1	7,9
55-59	5,0	6,4	6,2	6,1	6,0	6,3
60-64	4,2	5,3	6,2	3,5	5,2	4,6
65-69	3,3	3,9	5,0	4,8	4,9	4,2
70-74	2,4	2,7	3,6	4,1	2,6	4,0
75-79	1,5	1,7	2,1	2,6	2,6	3,2
80-84	0,7	0,9	1,0	1,3	1,7	1,3
85+	0,2	0,4	0,5	0,5	0,7	1,1
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Ani v jednom sčítání lidu od poloviny 20. století nebyla zjištěna přirozená věková struktura obyvatelstva, jejímž vyjádřením by byla postupně se zužující pyramida se širokou základnou. S výjimkou sčítání 1950 netvořily nikdy nejmenší děti nejpočetnější věkovou skupinu. I v roce 1950 však neorganicky působilo slabé zastoupení skupiny 30-34 let (narození za první světové války), jež se v dalších sčítáních postupně přenášelo do vyšších věkových skupin. V roce 2001 byla kresba „stromu života“ obyvatelstva České republiky z demografického hlediska pro svou velmi úzkou základnu, neboť nejmladší věková skupina 0-4 let je enormně nepočetná, již zcela nepřirozená. V žádném z předchozích sčítání lidu se nikdy nestalo, aby dětí ve věku do čtyř let bylo méně než osob ve věku 60 - 64 let.

Názorně patrná je nepřirozená věková struktura obyvatelstva v roce 2001 ze struktury relativního zastoupení jednotlivých věkových skupin.

Výsledky sčítání lidu ve druhé polovině 20. století dokumentují, jak rozdílný byl, vlivem kolísající porodnosti, vývoj jednotlivých věkových skupin. Nejmladší věková skupina byla nejcitlivější a na každou změnu ve vývoji porodnosti zřetelně reagovala. Přitom ani v roce 1980, kdy po vlně zvýšené porodnosti se počet dětí do 4 let přechodně zvýšil, nedosáhl výchozího stavu z roku 1950. Nejnápadnějším a současně nejvýznamnějším vývojovým rysem však zůstává vysoký přírůstek osob ve vysokých věkových kategoriích. Starých lidí ve věku 85 let a vyšším žilo v ČR při sčítání lidu v roce 2001 více než pětinasobek proti stavu z roku 1950. A jejich přibývání bude v dohledné době pokračovat a to stále rychleji.

Tab. 17 Vývoj počtu obyvatel podle pětiletých věkových skupin z výsledků sčítání lidu v letech 1950 - 2001

Věková skupina	Vývoj počtu obyvatel (1950 = 100)					
	1950	1961	1970	1980	1991	2001
0-4	100,0	79,3	78,0	98,2	72,9	50,2
5-9	100,0	117,0	97,0	120,4	95,2	78,5
10-14	100,0	160,5	124,8	122,9	150,7	115,9
15-19	100,0	116,6	130,0	107,5	136,2	107,1
20-24	100,0	82,7	123,8	98,3	96,3	118,7
25-29	100,0	79,2	93,3	107,9	89,2	111,9
30-34	100,0	156,9	129,8	196,9	155,0	155,7
35-39	100,0	100,0	79,9	93,7	107,9	91,2
40-44	100,0	63,2	89,8	74,8	114,2	90,9
45-49	100,0	95,8	103,9	83,9	99,8	114,5
50-54	100,0	118,1	71,0	105,2	88,8	135,6
55-59	100,0	132,1	129,8	138,0	110,9	135,3
60-64	100,0	136,1	157,0	94,5	141,5	122,4
65-69	100,0	130,3	165,6	166,1	176,4	146,1
70-74	100,0	126,5	173,8	203,7	130,4	196,1
75-79	100,0	132,5	174,2	225,1	225,9	270,1
80-84	100,0	140,2	184,4	259,1	325,0	244,0
85+	100,0	142,8	190,9	235,7	336,1	455,6
Celkem	100,0	107,9	110,7	116,0	116,1	115,0

V každé evropské populaci se zákonitě rodí více chlapců než dívek, přesto je ve všech evropských zemích žijících žen více než žijících mužů. Je to dáno biologicky, ženy mají větší vitalitu, v každém věku mají větší šanci na přežití. Početní převaha mužů v nejnižších věkových kategoriích je proto kompenzována a převýšena většími počty žen ve vyšším věku. Do určité věkové hranice mají převahu muži, od této hranice převažují ženy. Pozoruhodné je, že v České republice se tato hranice postupně posunuje do vyššího věku. Při sčítání lidu 1950 končila početní převaha mužů ve věku 23 let, v roce 1961 to bylo 30 let, v roce 1970 již 34 let, v roce 1980 se počet žen vyrovnal počtu mužů ve věku 40 let, v roce 1991 to bylo 43 roků a v roce 2001 46 roků.

Příčinou posouvání tohoto předělu je snížení úmrtnosti v kojeneckém, dětském a mladém věku. U mužů je i v těchto věkových kategoriích úmrtnost výrazně vyšší než u žen. V minulosti, kdy byla pravděpodobnost úmrtí v nejmladším věku podstatně větší než v současnosti, se proto na ubývání žijících chlapců projevovala časná úmrtnost více než u dívek. V současnosti je absolutní počet úmrtí kojenců a dětí malý, proto převaha chlapců a mladých mužů mezi zemřelými se na ubývání žijících mužů projevuje jen nepatrně. Přesun věku „rovnováhy“ však nijak nemění celkový poměr počtu mužů a žen. V nejvyšších věkových kategoriích je převaha žijících žen naprostá a tím se udržuje i konstantní početní převaha žen v celé populaci.

Tab. 18 Poměr počtu mužů a žen v pětiletých věkových skupinách z výsledků sčítání lidu v letech 1950 - 2001

Věková skupina	Počet mužů na 1000 žen					
	1950	1961	1970	1980	1991	2001
0-4	1 040,7	1 048,5	1 051,3	1 049,0	1 050,1	1 058,6
5-9	1 035,6	1 048,8	1 053,3	1 048,3	1 047,3	1 054,8
10-14	1 018,4	1 042,0	1 052,1	1 047,9	1 049,3	1 048,9
15-19	1 026,6	1 030,5	1 047,8	1 049,1	1 046,3	1 044,9
20-24	1 025,6	1 022,2	1 038,6	1 041,6	1 047,2	1 043,5
25-29	958,4	1 010,0	1 024,0	1 029,5	1 040,0	1 043,4
30-34	961,5	977,5	1 009,4	1 026,7	1 029,4	1 045,0
35-39	965,0	941,0	991,6	1 012,2	1 013,9	1 037,6
40-44	971,8	938,4	956,3	991,1	1 006,5	1 021,0
45-49	955,0	937,8	918,6	966,7	981,7	996,7
50-54	867,6	939,6	905,2	918,1	950,0	972,6
55-59	816,4	901,4	892,5	858,8	898,7	925,8
60-64	790,6	793,7	857,2	818,7	821,9	865,2
65-69	775,1	700,0	764,8	764,5	719,2	784,0
70-74	756,0	653,5	628,1	675,2	651,9	676,6
75-79	743,9	624,2	526,0	547,3	560,9	550,9
80-84	706,6	590,0	482,4	417,5	459,7	475,4
85+	594,2	555,7	443,7	334,3	329,8	372,1
Celkem	946,4	941,1	939,0	940,5	943,0	949,3

U nejstarších věkových kategorií na rozdíl od minulosti nedosahuje počet žijících mužů ani poloviny počtu žijících žen. Typickým starým člověkem se proto stále častěji stává osamělá žena, přeživší svého někdejšího partnera o řadu let. To se odráží i ve struktuře domácností, v níž rostoucí podíl zaujímají domácnosti jednotlivců - starších žen.